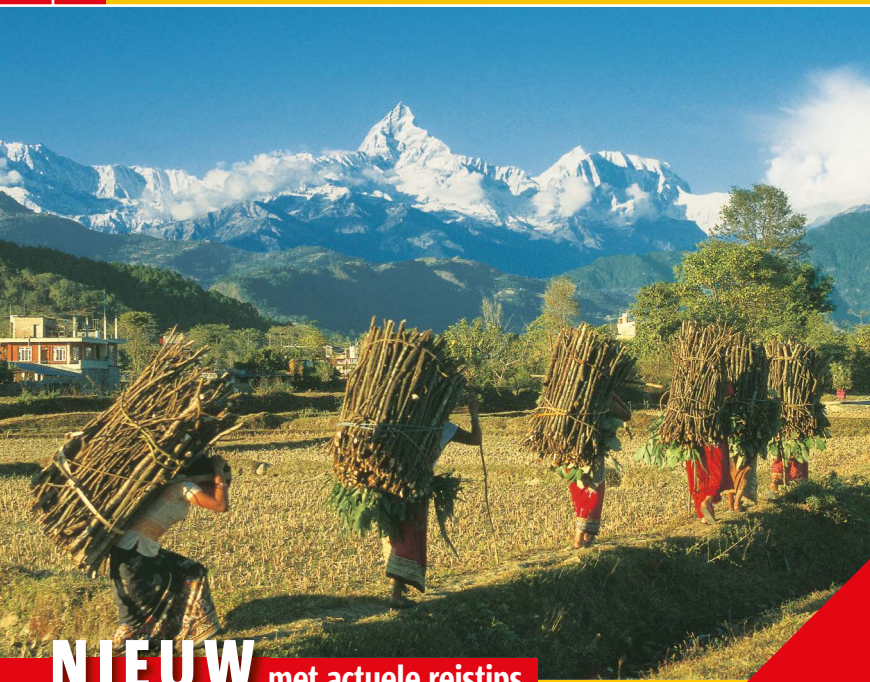

Nepal

NELLES
GIDS

NIEUW met actuele reistips

Foto: Thomas Stankiewicz

Sadhu's, yaks en heilige meren • Rafting, canyoning
en bungeejumping • Op de olifant naar de neushoorn

Nelles Verlag

met extra
HOTELLIJST
en talrijke
DETAILKAARTEN

NEPAL

Continentverschuiving	16	Pokhara	106/107
Dwarsdoorsnede	17	Pokhara Lakeside	108
Neerslag	19	Trekking in Annapurna	120/121
Bevolking	35	Poon-Hill-Trek	132
Kathmandu	66/67	Trekking in Mustang	141
Kathmandu Durbar Square	69	Trekking in Rara / Dolpo	154/155
Thamel	74	Trekking in Helambu / Langtang ..	166/167
Patan	78	Trekking in Solu-Khumbu	178/179
Patan Durbar Square	81	Trekking in Oost-Nepal	198/199
Bhaktapur	84	Nationale parken	211
Bhaktapur Durbar Square	86	Chitwan National Park	212/213
Kathmanduvallei	90	Vliegvelden	239

LEGENDA

★	bezienswaardigheid	Pokhara	in de tekst genoemde plaatsen		staatsgrens
	openbaar / belangrijk gebouw, monument		internationale / nationale luchthaven		autosnelweg
	hotel, restaurant		landingsbaan		grote verkeersweg / niet verhard
	winkelcentrum, markt		UNESCO werelderfgoed		verharde hoofdweg / niet verhard
	boeddhistische tempel, hindoe-tempel		nationaal park, natuurreserveaat, wildreservaat		gewone weg (gedeel- telijk verharde weg)
	kerk, moskee		Lodge, Camp		piste
	informatiecentrum		afstand in kilometers		trekkingroute
	grot, uitkijkpunt	Thorong La 5416	pas (hoogte in meters)		weg
	hospitaal, post	Lhotse 8501	bergtop (hoogte in meters)		spoor
					voetgangerszone

COLOFON: Nelles Gids: Nepal

All rights reserved

© Nelles® Verlag GmbH, 81379 München, Machtlfinger Str. 11

Info@Nelles.com, www.Nelles.com

Druk 2015

ISBN 978-3-86574-408-1

Licentieovereenkomst: Onderwerp van de gebruikersovereenkomst zijn de door Nelles Verlag GmbH gepubliceerde digitale reisgidsen "Nelles Gids". Nelles Verlag GmbH verleent alleen aan eindklanten toestemming voor het gebruik van de "Nelles Gids". Nelles Verlag GmbH verleent de gebruiker een niet-exclusief en beperkt recht op het gebruik van de "Nelles Gids". De gebruikers hebben het recht om een digitale kopie van de gewenste reisgids te downloaden, een elektronische kopie daarvan als back-up op te slaan en, voor zover door Nelles Verlag GmbH ter beschikking gesteld, een exemplaar daarvan uit te printen en daarvan twee kopieën te maken. Elk ander gebruik is slechts toegestaan met schriftelijke toestemming van Nelles Verlag GmbH. Indien de gebruiker in strijd handelt met deze licentieovereenkomst, is hij verplicht om, ongeacht de aanspraak op eventuele verdere schadevergoeding, een contractuele boete te betalen voor elke opzettelijke schending van deze overeenkomst. De gebruiker wordt erover geïnformeerd dat het bedrijf Nelles Verlag GmbH ter bescherming van de "Nelles Gids" technische maatregelen heeft genomen. De gebruiker is niet gerechtigd de technische beschermingsmaatregelen te omzeilen zonder de toestemming van Nelles Verlag GmbH. De door Nelles Verlag GmbH toegevoegde auteursrechtvermeldingen, referenties en merknamen mogen door de gebruiker niet worden gewijzigd noch mogen zij worden verwijderd.

Disclaimer: Alle informatie in de "Nelles Gids" wordt door het team van Nelles Verlag GmbH zorgvuldig onderzocht en geactualiseerd en, waar mogelijk, gecontroleerd op nauwkeurigheid. Ondanks zorgvuldig onderzoek is het mogelijk dat de informatie in de "Nelles Gids" niet of niet meer relevant is. Nelles Verlag GmbH kan dus evenmin als het team van de "Nelles Gids" aansprakelijk worden gesteld voor de volledigheid en juistheid van de in de "Nelles Gids" aangeboden informatie. Nelles Verlag GmbH en het team van de "Nelles Gids" kunnen in het bijzonder niet aansprakelijk worden gesteld voor schade, ongemak of tekortkomingen, letsel of andere gevolgen, voortvloeiend uit de informatie in de "Nelles Gids". Deze disclaimer geldt echter niet voor schade die voortvloeit uit schade aan leven, lichaam of gezondheid, gebaseerd op een nalatig plichtsverzuim door Nelles Verlag GmbH of een opzettelijk of nalatig plichtsverzuim door een wettelijke vertegenwoordiger of agent van Nelles Verlag GmbH. Op dezelfde wijze geldt deze disclaimer niet voor andere schade die voortvloeit uit een grof nalatig plichtsverzuim door Nelles Verlag GmbH of een opzettelijk of grof nalatig plichtsverzuim door een wettelijke vertegenwoordiger of agent van Nelles GmbH. Nelles Verlag GmbH is niet verantwoordelijk voor de beschikbaarheid van haar diensten.

Bij de hyperlinks en advertenties gaat het om inhoud die afkomstig is uit externe bronnen, waarvoor geen aansprakelijkheid is verschuldigd. Nelles Verlag GmbH distantieert zich uitdrukkelijk van de inhoud van de gelinkte websites. In geen geval is Nelles Verlag GmbH aansprakelijk voor enige directe, indirecte, bijzondere of andere schade die voortvloeit uit het gebruik van een gelinkte website.

Lijst van kaarten	3
Colofon / Legenda / Voorbehoud	4

1 GESCHIEDENIS EN CULTUUR

Geografie	15
Geschiedenis	21
Etnische verscheidenheid	33
Levende religie	41
Kastenstelsel	53

2 KATHMANDUVALLEI

Kathmandu	65
Patan	77
Bhaktapur	83
Kathmanduvallei	89
<i>INFO: Restaurants, musea e.d.</i>	99-101

3 ROND POKHARA

Pokhara	105
Phewameer	109
<i>INFO: Restaurants, musea e.d.</i>	113-115

4 ANNAPURNA

Trekking in het Annapurna-gebied	119
Tocht rond de Annapurna	123
Beni-Muktinath-trek	127
Annapurna Base Camp	129
Ghandrung – Ghorepani – Poon-Hill-trek	131
<i>INFO.</i>	133

5 MUSTANG

Mustang	137
<i>INFO.</i>	149

6 JUMLA EN DOLPO

Jumla	152
Dolpo	156
<i>INFO.</i>	161

7 HELAMBU EN LANGTANG

Helambu	164
Gosainkund	168

Langtang	169
Een dorp in Nepal	172
INFO	173

8 EVEREST-REGIO

Solu-Khumbu	177
Namche Bazar	182
Gokyo Ri	185
Everest Base Camp	186
Chhukung Ri en Island Peak	189
Hinku- en Hunkuvallei	190
Rolwaling	191
INFO: Restaurants, musea e.d.	192-193

9 TREKKING IN OOST-NEPAL

Kanichenjunga-Trek	196
Makalu Base Camp	198

10 TERA-LAAGLAND

Terai	201
Chitwan	202
Lumbini	203
Janakpur	206
INFO: Restaurants, musea e.d.	207

11 THEMA'S

Nationale Parken	210
Chitwan National Park	212
Gurkha's	224
Funsport in Nepal	226
De Nepalese keuken	228
Vrouwen in Nepal	230
Hoge toppen	232
Nepal, ontwikkelingsland	234

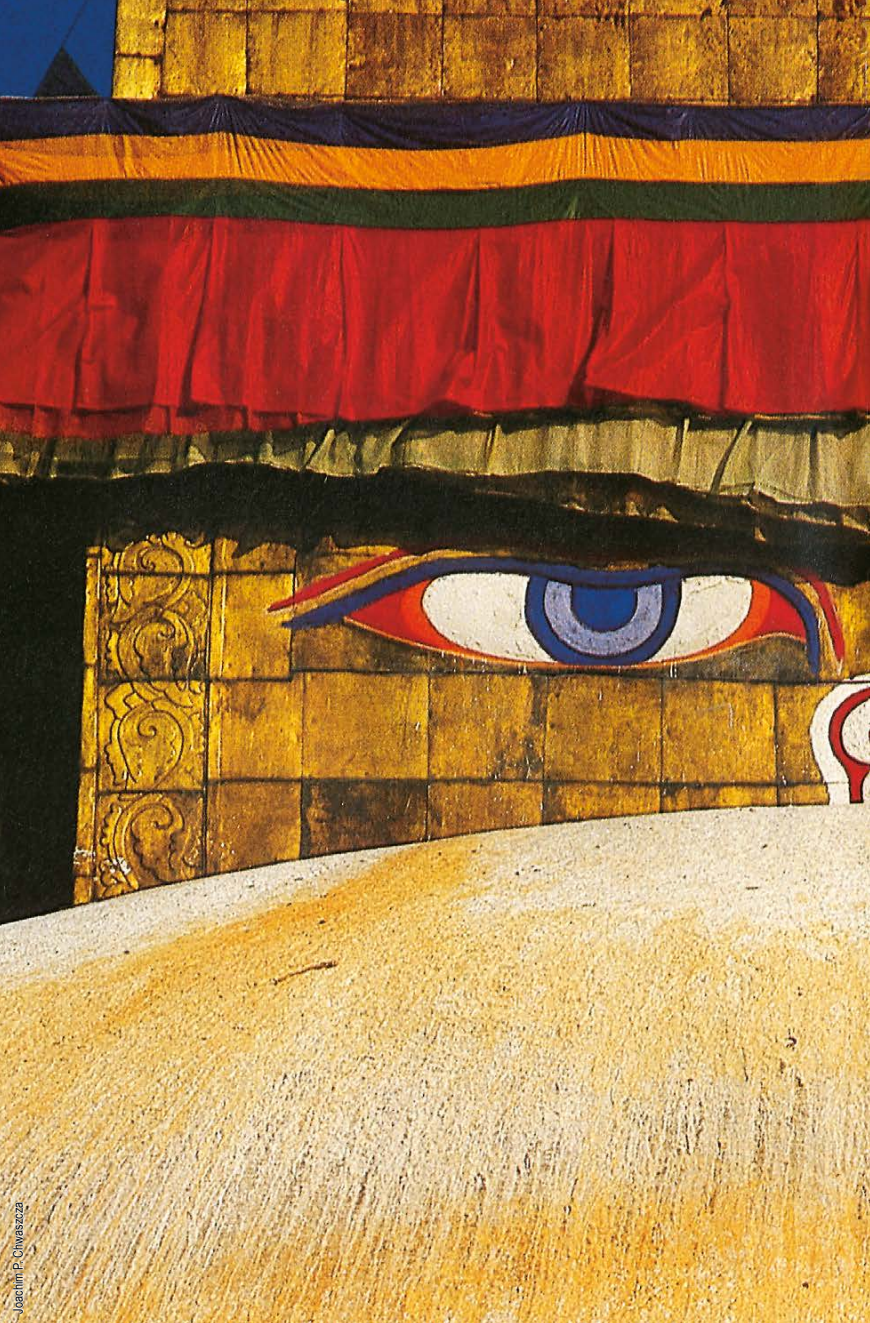
12 PRAKTISCHE TIPS

Voorbereidingen	236
Klimaat / Trekkingseizoenen	236
Kleding	236
Veiligheid	236
Reisbepalingen / Visum	237

Valuta / Geld wisselen / Deviezen	237
Medische voorzorgsmaatregelen	238
Vertrek	239
Statistische gegevens	239
Reiswegen naar Nepal	239
Reizen in Nepal	240
Vliegtuig	240
Overige verkeersmiddelen	240
Trekkingseizoen	241
Trekkingpermits	241
Dragers / gidsen	242
Trekkinginformatie	242
Trekkingtips	242
Nationale parken / Reservaten	243
Praktische Tips	244
Alcohol	244
Apotheken	244
Banken	244
Boekhandels	244
Douane	245
Elektriciteit	245
Feesten / Kalender / Vakanties	245
Fooien	245
Fotograferen	246
Gedragsregels	246
Gidsen	246
Helikopters	247
Maten en gewichten	247
Pers.	247
Post	247
Radio en televisie	247
Restaurants	248
Telecommunicatie	248
Tijdsverschil	248
Toeristische informatie / Internet	248
Winkelen en souvenirs	249
Ziekenhuizen	249
Adressen	249
Consulaten in Nepal	249
Nepalese vertegenwoordigingen	249
Summiere Woordenlijst	249
Auteurs	250
Register	252
Accommodatie	257

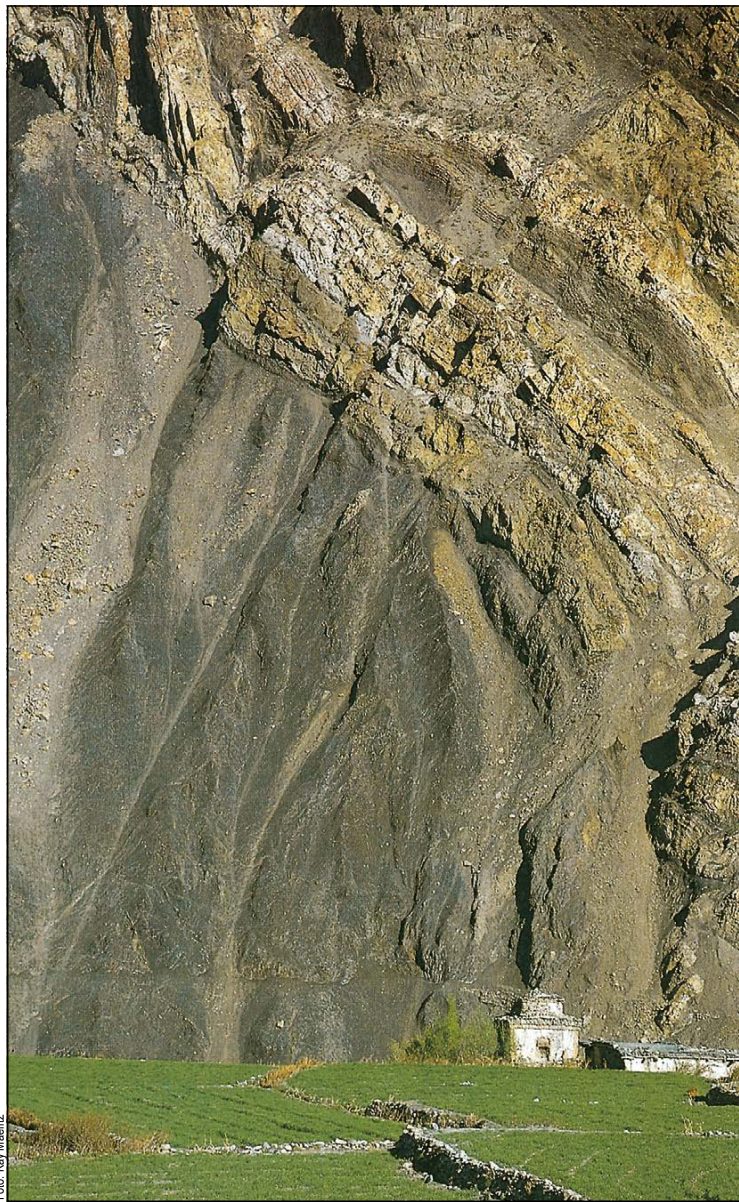

Foto: Kay Maeritz

GEOGRAFIE

Bij aankomst in Nepal betreedt de reiziger een gebied dat qua orografische, botanische, zoölogische en etnische verscheidenheid zijn weerga niet kent. Alleen al de ontstaansgeschiedenis van het machtige Himalayagebergte is fascinerend. Door onderzoek op het terrein van de continentverschuiving is gebleken dat de Indische Plaat zich losmaakte van het oude zuidelijke continent (Gondwanaland) en zich naar het noorden verplaatste, daar op de oude Euraziatische Plaat (Oud-Tibet) botste en er vervolgens onder schoof. Tijdens dat proces werd de Tethyszee verder naar het zuiden smaller en smaller en toen het Himalayagebergte op de raaklijn van de twee aardsschollen omhoogkwam, werden ook de sedimenten van deze zee opgeheven. Het bewijs hiervoor dient zich aan in de vorm van fossielen van zeedieren, die op meer dan 4000 m hoogte worden gevonden. De bevolking dicht ze een heilzame werking toe. In de periode dat de Himalaya zich verhief, groeven de rivieren van het Tibetaanse Hoogland zich een weg door het jonge gebergte en de enorme dwarsdalen die zo ontstonden, vormen al eeuwen lang doorgangsroutes voor handel en verkeer. Als gevolg van de aanhoudende druk van de Indische op de Euraziatische Plaat wordt de Himalaya nog elk jaar een millimeter hoger, terwijl er ook wel degelijk sprake is van natuurlijke erosie.

De staat Nepal beslaat een gebied van in totaal 147.000 km² en is daarmee twee keer zo groot als de Benelux. Het gemiddeld 200 km brede en 800 km lange land strekt zich vanuit het noord-

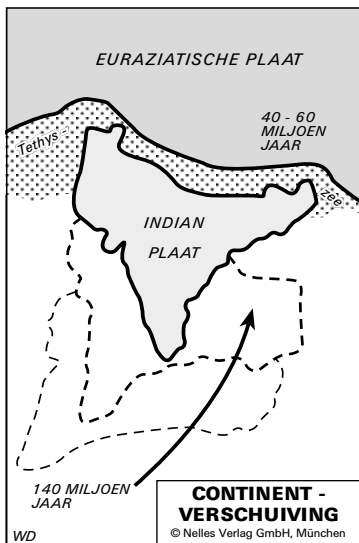
westen in zuidoostelijke richting uit en beslaat zowel een deel van de Gangesvlakte als de Hoge Himalaya. In hoogte varieert het gebied van 60 m (in de zuidoostelijke Terai) tot 8848 m (de top van de Sagarmatha, ofwel Mount Everest); meer dan een kwart van het gebied ligt boven de 3000 m. Het land is door vlakten, bergketens, diepe en steile dalen zo enorm verdeeld, dat met recht gesproken kan worden van een extreme ontegenwoordigheid. Over een afstand van hemelsbreed 200 km zijn vele landschapsvormen en vegetatietypen vertegenwoordigd. Qua geografische breedte komt de ligging van Nepal, dat tussen 30° en 26°15' NB ligt, overeen met die van Libië, maar de zomermonsoon bezorgt het land veel neerslag. Door de noordwest-zuidoost-ligging bevindt de zuidoostpunt zich 450 km zuidelijker dan het uiterste noordwesten. Nepal behoort tot het subtropische gebied, maar de grote hoogte staat de daarmee verbonden mogelijkheden tot ontginning en bewoning in de weg.

De Terai en de Siwalikheuvelds

Het reliëf van het land heeft geleid tot de vorming van zeer uiteenlopende landschappen, met flora en fauna die duidelijk van elkaar kunnen worden onderscheiden. Langs de grens met India strekt zich de Terai uit, een in hoogte van 60 tot 280 m variërende vlakte, die lange tijd met een dichte, droge jungle was bedekt en berucht was vanwege de endemische malaria. De Terai stond dan ook lange tijd bekend als 'de koortshel van Nepal', maar sinds het malariagevaar is afgenomen en veel bossen zijn veranderd in cultuurlandschap, heeft de Terai zich ontwikkeld tot het belangrijkste vestigingsgebied en de voorraadschuur van het land: zij levert 77 procent van de rijsttoest, 80 procent van de opbrengst aan olieaarden, 94 procent van de suikerriettoest en 97 procent van de tabaksoogst.

In de Terai bevinden zich ook de

Vorige pagina's: leerlingen van het Tsarang-klooster in Mustang, het 'Verborgene Koninkrijk'. De alziende ogen van de boeddha van Svayambunath. De slapende Vishnu in Budhanilakantha. Links: landschap in de vallei van de Kali Gandaki, die hier de hoofdkam van de Himalaya doorsnijdt.

industriesteden die niet in de Kathmanduvlei liggen: de grensplaatsen Biratnagar (170.000 inwoners), Birganj (113.000), Nepalganj (58.000) en Bhairawa (53.000), het tegenwoordige Siddhartanagar, en Janakpur (75.000), een stadje dat vanwege zijn tempel een bedevaartsoord is geworden. Deze plaatsen doen hun voordeel met de nabijgelegen, nauwelijks gecontroleerde grens en de eindstations van het Indiase spoorwegnet aan de andere kant daarvan.

Aan de voet van de aangrenzende heuvelrug in het noorden, de Churiaketen of Siwalikheuveld, liggen de industriestadjes Dharan (95.000 inwoners), Hetauda (69.000) en Butwal (75.000), die vroeger uitsluitend op India of de Kathmanduvlei waren georiënteerd.

Tegenwoordig zijn de steden in de Terai door een van oost naar west lopende autoweg met elkaar verbonden, waardoor de bevolking niet langer geheel afhankelijk is van het Indiase wegen- en spoorwegnet. Naast de oude suiker-, sigaretten- en luciferfabrieken hebben zich cementfabrieken, metaal-

verwerkende industrieën en andere moderne bedrijfstakken in het gebied gevestigd.

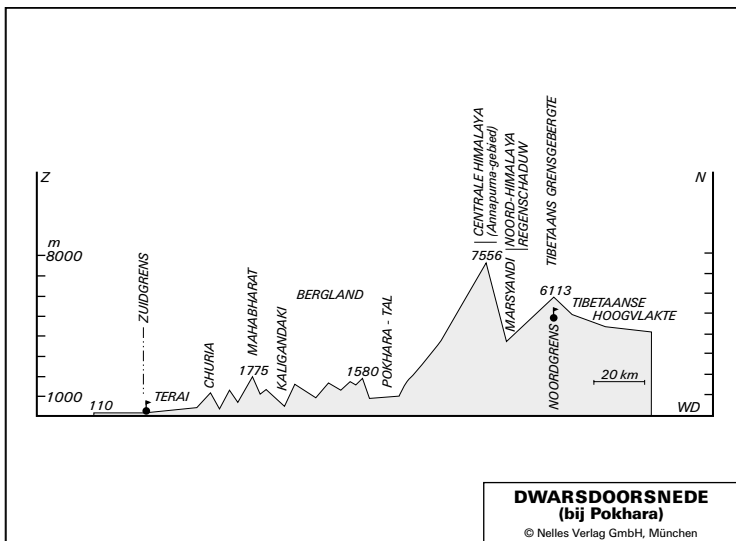
De Siwalikheuveld, die hoogten van om en nabij de 1500 m bereiken, vormen het voorgebergte van de Himalaya. De heuveld bestaan uit een zeer erosiegevoelig mengsel van zacht en hard gesteente, kiezel en zand, zijn van geen enkele landbouwkundige waarde en daardoor nauwelijks bewoond. Wel is de met bossen en brede grindbeddingen van rivieren bedekte heuvelrug inmiddels ontdekt door houthakkers: als gevolg van de ongebreidelde houtkap nemen de seizoensgebonden overstromingen in de Terai steeds rampzaliger vormen aan.

De vlakten van de Terai die door de lagere Siwalikheuveld worden begrensd, worden de Centrale Terai genoemd. Hiertoe behoort bijvoorbeeld de oostelijke Raptivalei met het reservaat Chitwan, waar zich systematisch in cultuur gebrachte gebieden bevinden en wat laatste resten jungle, die samen met de overgebleven wildstand worden beschermd.

Ook de Dangvlei in het westen en de valleien van Sindhuli en Udaipur in het oosten maken deel uit van de Centrale Terai.

De flora en fauna van Nepal worden gekenmerkt door een enorme variëteit in soorten, waarvan er enkele met uitsterven worden bedreigd. In het zuiden van Nepal wordt de plantenwereld tot een hoogte van 1000 m bepaald door de waterwilg en de limba, bamboe- en rietsoorten en galerijbossen met acacia's.

Behalve grote aantallen vogels en vlinders komen er ook grote zoogdieren voor als de olifant, de Indische neushoorn, de koningstijger, buffels en diverse soorten herten en apen. Vele dieren worden echter door de voortschrijdende ontginningen uit hun territorium verdreven, zodat ze voor een deel moeten worden beschermd in nationale parken en reservaten.

Mahabharatgebirge

Ten noorden van de Siwalikheuvels, over de hele lengte van het land, loopt het Mahabharatgebirge, met toppen van 2000 tot 3000 m hoog. Dit gebied werd al vroeg bewoond, mede doordat het in het zuiden werd afgeschermd door de koortsmoerassen en in het noorden door de Hoge Himalaya, waardoor het een uitstekend toevluchtsoord bleek: Nepal is vrijwel nooit binnengevallen door vijandelijke legers. De bergketen bestaat uit kristallijn gesteente dat een gelijkmatig en natuurlijk verweringsproces ondergaat. De rivierdalen in het gebergte zijn steil en smal en boden de mens weinig gelegenheid zich er te vestigen, zodat hij zijn toevlucht zocht tot de berghellingen: bossen werden geroid, terrassen aangelegd en het landschap werd in cultuur gebracht. Een vlucht boven het Mahabharatgebirge geeft een indruk van de mate waarin ontbossing en terrasvorming hebben plaatsgevonden, en daardoor van de bevolkingsdichtheid. Maar tegelijkertijd wordt duidelijk dat

bodemerosie en aardverschuivingen een bedreiging vormen voor het landschap.

Ten noorden van het Mahabharatgebirge strekt zich het eigenlijke bergland uit dat in Nepal *pahar* wordt genoemd. Dit is het oorspronkelijke woongebied van de Nepalezen; hier vindt u de valleien van Kathmandu en Pokhara. Op de grotendeels ontboste hellingen en vele bergweiden liggen de steden, dorpen en gehuchten van de bevolking. Hier hebben de diverse bevolkingsgroepen eeuwenlang in hun dagelijkse behoeften voorzien, totdat de bevolkingsdruk zo groot werd dat uitputting van de bodem en daardoor migratie onvermijdelijk waren. Maar nog in de jaren zestig van de 20ste eeuw kon dit gebied bijna tweederde deel van de bevolking voeden.

Deze 50 tot 100 km brede strook bergland strekt zich van de oost- tot de westgrens uit en wordt voor een belangrijk deel gevormd door uitlopers van de Hoge Himalaya, die van noord naar zuid lopen en hier en daar een hoogte bereiken van meer dan 4500 m.

De rivieren volgen deze uitlopers, tot ze door het Mahabharatgebergte worden gedwongen in oostelijke of westelijke richting af te buigen, waar ze er toch in slagen het gebergte te doorsnijden.

Deze zone, die oorspronkelijk was bedekt met schijnkastanjes, rododendrons, eiken en elzen, werd in de loop der tijd het belangrijkste vestigingsgebied van Nepal.

Kleine boeren en pachters ontgonnen de vlakten en er ontstond in dit gebied een terrascultuur, die ook vandaag de dag nog getuigt van de bijna bovenmenselijke inspanningen van vele generaties Nepalese boeren. Op die terrassen wordt rijst verbouwd tot op een hoogte van circa 2000 m, gierst tot 2350 m, maïs, het voornaamste gewas, tot 2500 m en tarwe tot 2800 m. Rondom de pittoreske gehuchten staan fruitbomen, en in de tuinen groeien bladgroenten en wortelgewassen.

In sommige regio's wordt het door de verregaande ontbossing steeds moeilijker aan brandhout te komen, de belangrijkste energiebron. Maar erger nog is de toename van bodemerosie en aardverschuivingen, hetgeen aantoonde dat het geologisch jonge, instabiele gebergte niet langer bestand is tegen de toenemende bevolkingsdruk, en dat een catastrofe in het verschiet ligt. Toch gaat men door met het in cultuur brengen van het landschap, ook al nemen de opbrengsten al jarenlang af.

De bewoners leiden een karig bestaan: zelfs naar Nepalese maatstaven gemeten leeft zestig procent van de bevolking beneden het bestaansminimum. In het bergland kunnen 47 van de 55 districten niet in hun eigen levensonderhoud voorzien. Door het geringe aantal verkeerswegen in de bergen is het grootste deel van het goederen-transport nog steeds afhankelijk van de bereidwillige ruggen van dragers of lastdieren.

Het kappen van de bossen heeft natuurlijk ook hier de leefruimte van het wild behoorlijk verkleind, maar

toch zouden er in de resterende bossen nog sneeuwluipaarden, wilde zwijnen, Bell-herten, blauwschapen en kleine panda's voorkomen.

De Hoge Himalaya

De Hoge Himalaya rijst abrupt uit het berglandschap op. Boven de sneeuwgrens, die rond de 5200 m ligt, bedekt eeuwige sneeuw de toppen. Gletsjers voeden de grote rivieren. In dit gebied liggen acht van de tien hoogste bergen ter wereld, waarvan de Sargamatha (Mount Everest) met 8848 m de allerhoogste is.

Het hooggebergte is dun bevolkt, slechts in een paar gunstig gelegen plaatsen wonen mensen. Het bekendst zijn de sherpa's, een bevolkingsgroep die hier 's zomers tot 4500 m en hoger woont, maar ook in andere delen van het land wonen tot op zeer grote hoogten (4900 m) mensen. De woongrens wordt vanzelfsprekend bepaald door de mogelijke landbouwgewassen te verbouwen: de aardappel gedijt tot een hoogte van 4200 m en gerst tot 4500 m. De boomgrens ligt in principe bij 4200 m, maar al deze gegevens zijn afhankelijk van de expositie van de helling en andere microklimatologische omstandigheden. Over het algemeen wordt het landschappelijke beeld bepaald door esdoorn, berk, den, spar en, boven de boomgrens, struikgewas.

Het klimaat wordt in belangrijke mate bepaald door de Hoge Himalaya: het gebergte scheidt de door de monsoon beheerste zuidhellingen van het droge Tibetaanse Hoogland en fungeert zo als klimaatgrens. Paleoklimatologisch onderzoek heeft aangetoond, dat het klimaat van Oud-Tibet voor het ontstaan van het Himalayagebergte veel vochtiger was. Dit verklaart het feit dat een aantal Nepalese rivieren in Tibet of in het Tibetaanse Randgebergte ontspringt en pas daarna door het hoge massief heen breekt. Van die doorbraken getuigen de dwarsdalen

van onder andere de Kali Gandaki, de Arun, de Buri Gandaki en de Karnali. De afscherpende werking van bijvoorbeeld de Annapurnaketen – met toppen van boven de 7000 m – blijkt uit het verschil in gemiddelde neerslag tussen de Pokharavallei en Jomosom, slechts 70 km ten noordwesten daarvan: de Pokharavallei heeft een gemiddelde neerslag van meer dan 3800 mm per jaar, in Jomosom valt jaarlijks minder dan 250 mm.

In het westen ligt een gedeelte van het droge, noordelijke deel van de Himalaya, in Nepal ook wel de Centrale Himalaya genoemd. Hier zijn de hooggelegen, dunbevolkte gebieden van Nepal te vinden, waar landbouw beperkt blijft tot bevoelde oasen en de vee- teelt (schapen) op de bergweiden een belangrijke plaats inneemt: Mustang, Dolpo, Jumla en Humla.

In het noorden wordt dit gebied begrensd door het oude Tibetaanse Randgebergte, waarvan de toppen minder dan 7000 m hoog zijn en dat via een paar in onbruik geraakte handelspaden kan worden doorkruist. De bergwei-

den lopen door tot in Tibet en worden traditioneel door beide volken benut. De vegetatie, die in het hooggebergte voornamelijk bestaat uit jeneverbes, rododendron en berk, blijft hier beperkt tot grassen (zegge) en de dikke kussens van vaak doornige gewassen; berggeiten, yaks, vossen, wolven en hazen vormen de dierenwereld. Het gebied is alleen te voet of per vliegtuig te bereiken.

Al met al is het 28 miljoen inwoners tellende Nepal een fascinerend land, rijk aan soorten, variëteiten en landschappelijke pracht, maar ook aan grote sociale en ecologische problemen. Voor het oplossen van die problemen is Nepal voor een belangrijk deel afhankelijk van buitenlandse hulp en de deviezen die het toerisme binnenbrengt.

De plannen die werden gemaakt om de landbouw te verbeteren, de toene- mende erosie tegen te gaan, de regio- nale verschillen te verkleinen en het noorden beter te ontsluiten, hebben maar mondjesmaat vruchten afgewor- pen: vooral de ontbossing en de ero- sieproblemen beginnen zorgwekkende vormen aan te nemen.

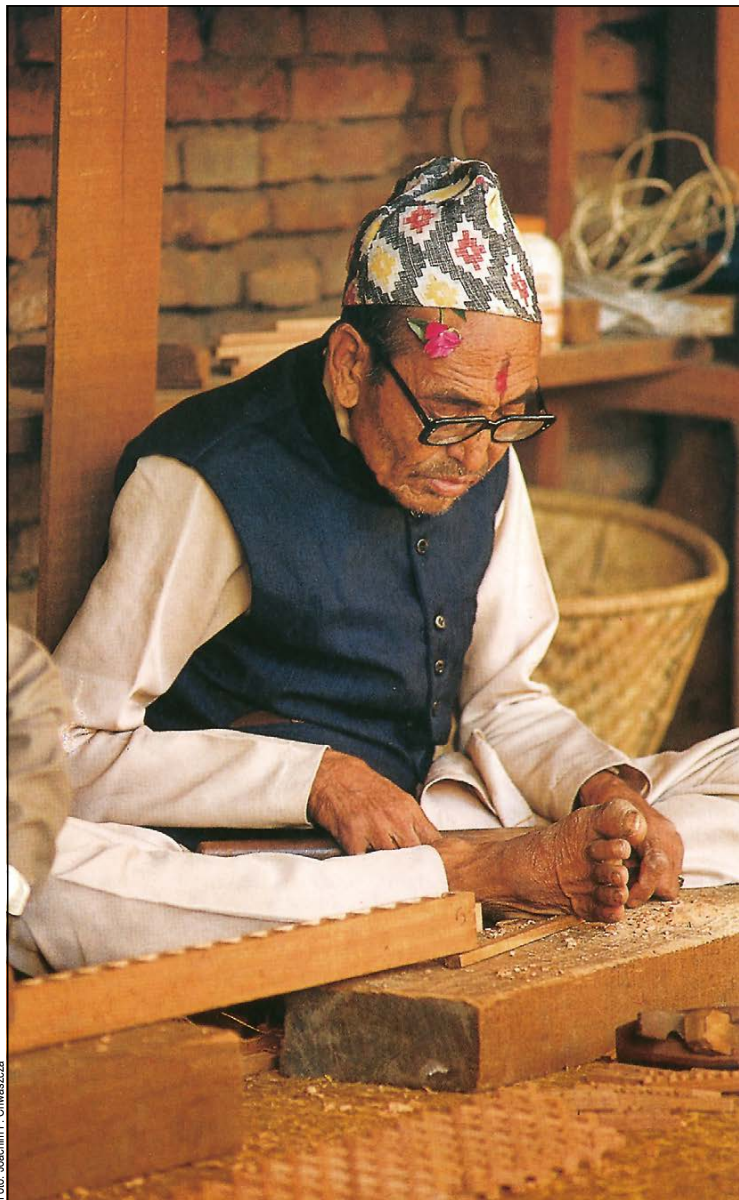

Foto: Joachim P. Chwaszcza

GESCHIEDENIS

Legende over het ontstaan van de Kathmanduvlei

De wieg van Nepals artistieke en culturele identiteit stond in de huidige Kathmanduvlei, die oorspronkelijk werd bewoond door de Newar. De geschiedenis van de vlei is nauw verbonden met deze bevolkingsgroep, die zich gedeeltelijk met andere bevolkingsgroepen vermengde en ten slotte – mede veroorzaakt door de invoering van het kastestelsel in India – een eigen cultuur ontwikkelde, die boven die van de andere groepen uitsteeg. Ook religies als het hindoeïsme en het boeddhisme droegen met hun orthodoxe regels bij aan de vorming van het land, evenals de erediensen van de vele sekten, zoals bijvoorbeeld het shaktisme, het tantrisme en de voor Nepal kenmerkende Shiva-linga-cultus. Deze verschillende religieuze invloeden, die waren verbonden met de oude mythen en legenden, zijn door de eeuwen heen een inspiratiebron geweest voor schilders, beeldhouwers, architecten, goud-, zilver- en kopersmeden, houtsnijders en steenhouwers.

Dit voormalige hindoeikoninkrijk dat in 2008 een republiek werd, onderging niet alleen invloeden uit Tibet maar zeker ook uit India, vooral op politiek-sociaal, religieus en cultureel gebied. Toch behield Nepal zijn eigen karakter: uit de complexe etnische erfenis ontwikkelde zich door de eeuwen heen een rijk geschakeerde volkerenstaat die zich naar buiten toe relatief homogeen presenteert. Het in meerdere vorstendommen en koninkrijken verdeelde land werd pas in 1768 door koning Prithvi Narayan Shah verenigd, het jaar waarin de tot enkele jaren geleden voortdurende overheersing van de Shah-dynastie – ook wel Gurkhaheerschappij genoemd – begon.

Links: de Newar, die vooral in de Kathmanduvlei wonen, hebben daar de houtsnij-kunst en de pagodetempel-bouwstijl geperfectioneerd.

Het lotsbestel van het land was in de loop der eeuwen nogal eens aan veranderingen onderhevig, maar het levensritme van de Nepalezen is tot op de dag van vandaag nauwelijks veranderd. Mythen en legenden werden in belangrijke mate door het weer, de landbouw en vooral het geloof bepaald en hielden zo stand in een land dat ook nu nog wordt geregeerd door natuurgeweld en goden. Ook de oorsprong van de Kathmanduvlei is vervat in een mythe. Deze vertelt dat de vlei oorspronkelijk een meer was. In het midden van dat meer ontsproot een lotusbloem, waarop de oerboeddha – de zogeheten adiboeddha – zich openbaarde als Svayambhu, ‘de door zichzelf zijnde’. De bodhisattva Manjushri kwam uit China om hem eer te bewijzen en doorkliefde de bergrug aan de zuidoever van het meer met een zwaard. Door de zo ontstane opening stroomde het water weg, waardoor de vlei geschikt werd voor bewoning. Het resultaat van deze zwaardhouw is volgens de overlevering de Chobarkloof, waar de heilige rivier de Bagmati, de belangrijkste rivier van de vlei, zich een weg doorheen baant.

Volgens de overlevering bleef Manjushri in de vlei totdat boeren uit de omgeving de eerste nederzetting hadden gesticht. Deze eerste vestiging strekte zich uit van de heuvel van Svayambhu tot in de nabijheid van de huidige Pashupatinath-tempel.

Manjushri's metgezel Dharmakara werd de eerste koning van deze stad, die naar de bodhisattva Manjupattana werd genoemd. Ook nu nog vereren boeddhisten op de Svayambhu-heuvel de oer-boeddha, adiboeddha.

Vroege machthebbers

Voor de historicus is het vaak moeilijk de waarde van deze legenden of kronieken te bepalen, aangezien het

Foto: Peter Hinze

niet eenvoudig is legende en werkelijkheid van elkaar te onderscheiden. Over de geschiedenis van de dynastieën in de Kathmanduvlei is echter rijkelijk veel bronnenmateriaal voorhanden: brahmaanse *pandits* en boeddhistische *vajracharya's* schreven hun teksten eerst in het Sanskriet of Newari en later in het Nepali. De eerste historisch aantoonbare dynastie is die van de Licchavi (5de-9de eeuw n.C.), aan de hand van onder meer een inscriptie op een Garuda-zuil uit het jaar 464 n.C. in het tempelcomplex van Changu Narayan.

Over de dynastieën in de Kathmanduvlei van voor de Licchavi-heerschappij bestaan niet meer dan vermoedens: men is er niet zeker van of de Gopala (veehouders) of de Kirata moeten worden beschouwd als stichters van de eerste dynastie. Volgens

niet al te betrouwbare bronnen heeft de Kirata-dynastie bijna duizend jaar lang over de vlei geheerst, voordat de Licchavi op het toneel verschenen. Aangenomen wordt dat zij in de periode 1500-1000 v.C. vanuit de bergstreken in het noordoosten de Kathmanduvlei binnendrongen. De Rai en Limbu, die nu in het oosten van Nepal leven, worden met hen in verband gebracht. De laatste woonplaats van de Kirata, die ook figureren in de twee grote Indische epen *Mahabharata* en *Ramayana*, was waarschijnlijk Gokarna.

De vorstenzoon Gautama-Boeddha – die in de 6de eeuw v.C. in Lumbini in het zuiden van het tegenwoordige Nepal de staat van verlichting bereikte – moet onder de Kirata-heerschappij hebben geleefd, en ook Ashoka, de Indiase heerser der Maurya (268-233 v.C.), wordt met hen in verband gebracht. Maar of hij werkelijk, zoals de legenden berichten, omstreeks 250 v.C. naar de Kathmanduvlei kwam om in Patan vier stoepa's op te richten, is nog maar de vraag. Op grond van inscripties in een naar hem vernoemde stenen

Boven: standbeeld van boeddha Shakyamuni, de 'wijze uit het geslacht Shakyas', midden in Kathmandu; van de Newar zijn tot op heden velen boeddhist. Rechts: traditionele gebedsmolens in Nepal met de heilige mantra Om mani padme hum.

Foto: Peter Hinze

zuil in Lumbini weten we alleen dat de gelovige Ashoka deze plek bezocht om de boeddha in diens vermeende geboorteplaats eer te bewijzen.

De Licchavi-dynastie

De Licchavi, die meer dan vier eeuwen lang over de Kathmanduvallei hebben geregeerd (464-897 n.C.), zijn zeer waarschijnlijk afkomstig uit Noord-India. Zij trokken zich vermoedelijk onder de dreiging van oorlogszuchtige buurvölkeren terug in de afgelegen Kathmanduvallei. Omdat de vallei fungeerde als doorgeefluik van elementen uit de culturen van Tibet, China en India, onderging de daar wonende bevolking voortdurend nieuwe culturele invloeden. Daardoor kreeg de lokale kunst en nijverheid een geheel eigen karakter.

Deze culturele uitwisseling werd in de 7de eeuw bevorderd door de machtige Tibetaanse koning Songtsen Gampo, die het net van handelswegen over de Himalaya via de Kathmanduvallei naar India uitbreidde. Ook nam

hij een koningsdochter van de Licchavi tot vrouw, de Nepalese prinses Briku-ti, die in de gedaante van de 'Groene Tara' nog steeds in zowel Tibet als Nepal wordt vereerd. Vermoedelijk werd hiermee een bijdrage geleverd aan de verbreiding van het boeddhisme in Tibet. Een andere gemalin van koning Songtsen Gampo was de Chinese prinses Wen-Cheng, die nu als 'Witte Tara' wordt vereerd. Dit dubbele huwelijk verstevigde de status van zowel Tibet als Nepal als onafhankelijke schakel tussen China en India. Sindsdien golden de handelswegen van Songtsen Gampo als de beste route over de Himalaya, waardoor ze zouden bijdragen aan de culturele bloei van Nepal.

Het dagelijks leven in de tijd van de Licchavi is beschreven door de Chinese pelgrim Hsüan-Tsang, die onder meer het grote vakmanschap beschreef waarmee de Newar metaal, steen en hout bewerkten en verf mengden. Belangrijke tempelcomplexen als het Shiva-heiligdom van Pashupatinath, de aan de god Vishnu gewijde tempel van Changu Narayan en de stoepa's in Sva-

yambhunath en Bodnath, bestonden in die tijd al.

De Licchavi tolereerden tijdens hun heerschappij de diverse religieuze gewoonten van de bevolking, hoewel ze door hun afkomst vooral het hindoeïsme waren toegedaan. Vooral het boeddhisme was wijdverbreid. Terwijl het volk behalve verschillende dialecten vooral Newari sprak, was Sanskriet de taal van het hof. Het hof was een waar cultureel centrum en werd bovendien bezocht door wetenschappers, theologen, astrologen en medici.

Deze periode, waarin van de Indische tijdrekening overgegaan werd op de nu nog geldende Nepalese tijdschaal, wordt wel de 'gouden eeuw' genoemd, zeker vanuit kunsthistorisch perspectief.

Het Thakuri-tijdperk

Over de eeuwen die volgden op de Licchavi-dynastie is weinig bekend. Over het algemeen wordt deze periode (ca. 879-1200 n.C.) als de Thakuri-periode aangeduid, hoewel men die ook wel in 602 laat beginnen. *Thakuri*, een woord uit het Sanskriet, betekent zoveel als 'voornaam heer' en was een eretitel. Uit kronieken blijkt dat in die tijd verschillende Indiase vorstenhuizen, meestal Rajputen, over de vallei regeerden.

Maar ondanks deze instabiele politieke situatie was er sprake van een actief religieus en cultureel leven, waarvan de vele geschriften in het Sanskriet en het Newari getuigen.

Het geheime of tantrische boeddhisme, vajrayana, dat door de Indische leermeester Padmasambhava in de 8ste eeuw in Tibet was onderwezen, vond nu ook zijn weg naar Nepal. Er ging een bijzondere aantrekkingskracht uit van de magische ritën en geheime leren, die voor een belangrijk deel ele-

menten bevatten uit de volksreligie uit de tijd voor het hindoeïsme en boeddhisme, het sjamanisme en de diverse vruchtbaarheidsculten.

De in Nepal algemeen vereerde moedergodinnen, de zogeheten *matrīka's*, komen voort uit voorstellingen van deze volksreligie; zij worden gelijkgesteld met de scheppende oerkrachten, die met offergaven moeten worden verblijd of tot bedaren gebracht. Onberekenbaar natuurgeweld, meestal geassocieerd met demonen en goden, kon door middel van magische toverformules – *mantra's* – worden bezworen en langzamerhand kregen de ceremoniën van de erediens ten een steeds grotere betekenis. Ook de erotische afbeeldingen op de sculpturen en tempelstelen vinden hun oorsprong in de tantrische voorstellingen. De nieuwe religie werd omhelsd door Tibetaanse en Indiase monniken, die naar de Kathmanduvlei toekwamen om zich de nieuwe religieuze leer eigen te maken en vervolgens in andere religieuze centra van India, Tibet of China uit te dragen.

Tot confrontaties tussen militante aanhangers van verschillende religies of tussen verschillende kasten is het in de Kathmanduvlei zelden gekomen. Daarom wordt aan de diverse bevolkingsgroepen in Nepal vaak een grote tolerantie toegeschreven. Wie echter het bronnenmateriaal kent, weet dat dit niet zo geweest kan zijn. Zo is o.m. bekend dat een leerling van de Indiase geleerde en yogi Shankaracharya omstreeks 800 n.C. op veel plaatsen in Nepal boeddhistische geschriften liet verbranden en op deze weinig tolerante manier een bijdrage leverde aan de opleving van het hindoeïsme. Ook werden boeddhistische monniken gedwongen boeddhistische nonnen te huwen. Van tolerantie was dus in werkelijkheid geen sprake: grote aantallen monniken zochten juist in die periode een veilig heenkomen naar Tibet en keerden pas terug na het afnemen van de gewelddad-

Rechts: het stralende gouden standbeeld van Bhupatindra Malla in Bhaktapur.

Foto: Ian Tomlinson-Walker

digheden in Nepal, inmiddels bekend met de nieuwe denkbeelden van het tantrische boeddhisme.

De Malla-dynastie

De heerschappij van de Thakuri eindigde in 1182 en sindsdien noemden de heersers over de Kathmanduvlei zich Malla. Zij zouden tot 1768 het lot van het land bepalen. De naam *Malla* betekent in het Sanskriet 'worstelaar'. Volgens een legende zou de eerste koning van de Kathmanduvlei, Aridēva, tijdens een worstelwedstrijd op de hoogte zijn gebracht van de geboorte van een zoon, waarna hij de bijnaam Malla aannam. De naam Malla duikt al op in de tijd van Gautama-Boeddha (6de eeuw v.C.) in verband met een vorstenhuis en tijdens de heerschappij van de Licchavi woonden er Malla-vorsten in het westen van Nepal.

Waarschijnlijk waren vele leden van deze dynastie afkomstig uit India, het land dat zij in het begin van de 13de eeuw vanwege de invasies van de islamitische mogols ontvluchtten. Zij wil-

den in Nepal een nieuw leven beginnen. Maar ook Nepal zou niet ontkomen aan de veroveringsdrift van deze mogols: in 1349 veroverden de mogols onder leiding van Shams-ud-din Ilyas binnen korte tijd de Kathmanduvlei, verwoestten tempels en kloosters (o.a. het heiligdom Pashupatinath). Kort daarna trokken zij zich echter weer terug.

Het Malla-tijdperk valt uiteen in twee perioden: de periode van 1200-1482 en het tijdvak 1482-1768, het jaar waarin Prithvi Narayan Shah het land veroverde. Beide perioden waren van grote betekenis voor de sociale, religieuze en culturele ontwikkeling van de vallei en tegenwoordig beschouwt men de Malla-heerschappij vaak als de bloeitijd van de Kathmanduvlei. In de tweede periode van dit tijdperk spreidden de drie koningssteden, Patan, Bhaktapur en Kathmandu een weergaloze pracht ten toon. Echter, minder bekend zijn de schaduwzijden van de periode, die vooral de bevolking troffen. In 1255 verwoestte een aardbeving de vallei, waarbij een derde deel van de bevolking – onder wie koning Abhaya

Foto: Ilona Budzon (Stockphoto)

Malla – omkwam. Vanaf 1288 werd de vallei telkens opnieuw geplunderd door de Kha-vorsten uit Jumla, in het huidige westen van Nepal. In het midden van de 14de eeuw was er in politiek opzicht sprake van een versplintering: lokale adellijke families scheidden zich af en heersten over plaatsen als Pharping en Patan en de naburige Nuvakot- en Banepavallei.

Onder de heerschappij van Jayasthiti Malla, die van 1382 tot 1395 regeerde, voltrok zich een verandering. De bewoners van de vallei werden ingedeeld in een op het orthodoxe hindoeïsme van India geënt kastestelsel. Het land kreeg een geheel nieuwe structuur, die tot in de 18de eeuw zou standhouden; de rigoureuze invoering van het hindoeïsme maakte een eind aan de vroegere (deels) chaotische toestanden. Jayasthiti Malla veranderde de ‘open’ maatschappij, die altijd in staat was geweest nieuwko-

mers te assimileren, in een ‘gesloten’, in zichzelf gekeerde gemeenschap. Jayasthiti stond sceptisch tegenover de tolerante gedragsregels van het vajrayana-boeddhisme en de tantrische culten en door invoering van het kastesysteem probeerde hij de gevestigde orde te redden, die ook door de islamitische mogols in India werd bedreigd.

In 1482, toen de Malla waarschijnlijk officieel onder de heerschappij van de islamitische mogols uit India vielen, schonk een opvolger van Jayasthiti Malla de steden Bhaktapur, Patan en Kathmandu als zelfstandige staatjes aan zijn zonen. De inmiddels verstrekkende invloed van de mogols blijkt in die tijd uit de kleding en haardracht van de Malla en het feit dat zij aan hun hof een harem hadden. In die periode kwam de miniatuurschilderkunst tot bloei en de muurschilderingen vielen op door hun vlakversiering.

Door de concurrentiestrijd tussen de koningssteden kwamen de kunsten tot grote bloei. De drie hoofdsteden werden in die tijd uitgebreid en rijkelijk gedecoreerd en de Newaarse steen-

Boven: Patan is een van de drie historische koningssteden in de Kathmanduvalei. Rechts: Bhaktapur – een rijstboer haalt de oogst binnen.

Foto: Bernhard Walter Kaempf

houwers, houtsnijders en Thangkashilders ('thangka's' zijn religieuze afbeeldingen) waren verantwoordelijk voor zeer bijzondere kunstwerken. Er ontstonden tevens diverse erediensten, zoals de Kumari-cultus. Hoewel zowel het boeddhistische noorden als het islamitische zuiden een sterke invloed uitoefende, werd de kunst van de Malla gekenmerkt door een grote creativiteit en zeggingskracht. Kritische stemmen typeren de tweede Malla-periode als een tijd van uitpattingen ten koste van de bevolking. En inderdaad leidde het luxeleven van de drie heersers, die zich onder de protectie van de mogols goddelijke heersers waanden, ertoe dat de begrotingen ruimschoots werden overschreden. Hoge belastingen werden noodzakelijk om de pracht en praal aan de hoven te financieren. De privétwisten tussen de drie machthebbers en het streven elkaar in pracht en praal te overtreffen, brachten de bodem van de schatkist in zicht, maar stelden tegelijkertijd enorm hoge eisen aan kunstvaardigheid en creativiteit; nooit eerder werd met zoveel puur goud,

zilver en edelstenen gewerkt. Door de staat gefinancierde kunst werd, evenals later tijdens de heerschappij van de Rana, een symbool van status en macht. Helaas is er over de kunstenaars nauwelijks iets bekend, omdat hun scheppingen religieuze doelen dienden, waarbij hun eigen roem van geen enkel belang was. Onder Jayaprakasha Malla van Kathmandu verslechterden de politieke verhoudingen met de buurlanden echter zodanig (aldus de legende) dat de koning gedwongen was juwelen en kostbaarheden uit de tempels – ook die van Pashupatinath – te verkopen, om zo troepen te kunnen rekruteren.

De Shah-heerschappij

In 1768 veroverde Prithvi Narayan Shah de vallei. Het kostte hem 25 jaar om vanuit Gorkha dit doel te bereiken. Hij was zo woedend over het verzet van de inwoners van het strategisch belangrijke Kirtipur, dat hij alle mannen de neus liet afsnijden. Van daaruit veroverde hij de drie koningssteden. De vanuit Kathmandu te hulp geroepen